VIOLENȚA PSIHICĂ SAU PSIHOLOGICĂ: INTERPRETARE JURIDICĂ PENALĂ

PSYCHOLOGICAL OR MENTAL VIOLENCE: CRIMINAL LAW INTERPRETATION

CZU: 343.6:364.634

Stela BRANIȘTE
Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0008-8607-3150
E-mail: stela.braniste@justice.gov.md

Ludmila DUMNEANU
dr., conferențiar universitar
Departamentul drept penal, USM,
Chișinău, Republica Moldova
ORCID: 0000-0002-0195-8267
E-mail: bpap.lspinu@gmail.com

Abstract: *It is essential to specify, from the outset, that the Criminal Code of the Republic of Moldova does not contain any normative provisions expressly dedicated to defining the concepts of "psychological violence" or "mental violence" This normative insufficiency makes it difficult to apply the rules containing such concepts in practice. In this regard, in order to ensure a correct, logical, and coherent approach from a normative, doctrinal, and jurisprudential point of view, the specialized literature on psychological violence will be analyzed and subsequently provided a correct normative interpretation, a doctrinal approach based opinions formulated to such reference issue, and a representation of the interpretation of judicial practice in this case.*

The research hypothesis begins from the premise that the analysis of domestic and foreign scientific materials on the concepts of "psychological violence" and "mental violence" allows for the identification and utilization of existing doctrinal contributions, which constitute a benchmark and essential support for the correct, uniform application, and possible legislative improvements to the Criminal Code of the Republic of Moldova.

Keywords*: psychological violence, mental violence, threats, physical violence, crime, Criminal Code*

Introducere

Este important să precizăm, de la bun început, că în Codul Penal al Republicii Moldova nu există conținut normativ dedicat în mod expres definirii noțiunilor de ”violență psihică” sau ”violență psihologică”. Această insuficiență normativă, face dificilă aplicarea practică a normelor care conțin asemenea noțiuni. În acest sens, pentru a asigura o abordare corectă, logică și coerentă din punct de vedere normativ, doctrinar și jurisprudențial, vom analiza literatura de specialitate privind violența

psihică sau psihologică, urmând ca să realizăm o interpretare sistemică normativă corectă, o relatare doctrinară prin prisma opiniilor formulate cu un asemenea obiect de referință și o reprezentare a versiunii interpretării practicii judiciare în speță.

În acest context, ipoteza de cercetare pornește de la premisa că analiza materialelor științifice autohtone și străine referitoare la noțiunile de ”violență psihică” și ”violență psihologică” permit identificarea și valorificarea contribuțiilor doctrinare existente, care constituie un reper și punct de sprijin esențial pentru interpretarea corectă, aplicarea unitară și eventualele perfecționări legislative ale Codului penal al Republicii Moldova cu acest obiect de referință.

Discuții și rezultate obținute

Întru a determina care sunt componentele noțiunii de violență psihică, este necesar să analizăm definițiile acestei noțiuni existente în doctrina dreptului penal contemporan raportată la poziția jurisprudenței. Asta, deoarece legislatorul național nu definește prin noțiune violența psihică. În acest parcurs, vom debuta cu examinarea abordării *stricto sensu* a noțiunii de violență psihică.

Astfel, autoarea E.A. Kotelnikova consideră că: „Violență constituie fie aplicarea ilegală intenționată a forței fizice asupra victimei, fie amenințarea aplicării acesteia asupra victimei sau a altor persoane”. [1, p.228]

O altă viziune este exprimată de E.A. Pisarevskaia precum că „violența psihică reprezintă influențarea ilegală, intenționată și socialmente periculoasă asupra altei persoane prin provocarea temerii că va fi aplicată forța fizică, care poate leza drepturile și interesele legitime ale persoanei, ale societății sau ale statului”. [2, p.12]

A. Tighineanu remarcă că: „Anume mijloacele utilizate (fizice sau psihice) fac posibilă delimitarea conceptuală între violența fizică și violența psihică...”. [3, p.56]

Alți doi autori, R.A. Bazarov și A.S. Tretiakov rețin două tipuri de violență psihică: 1) amenințarea cu aplicarea forței fizice; 2) alte amenințări. [4, p.137]

Urmând același parcurs în derulare, menționăm că în pct. 5.2 din Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii (în continuare – Hotărârea Plenului CSJ nr. 37/2004), se menționează că: „*Violenţa psihică constă într-o ameninţare asupra psihicului persoanei sub influenţa căreia victima nu-şi dirijează voinţa în mod liber şi săvârşeşte o activitate la dorinţa traficantului*”. [5]

Aceasta noțiune de violență psihică este utilizată în dispoziția de la lit. a) alin. (2) art. 206 CP RM.

Pornind de la aceste exemple, vom constata că conținutul noțiunii de violență psihică nu trebuie marginalizat la o simplă amenințare de a săvârși un anumit rău.

Amenințarea trebuie înțeleasă doar ca o formă a violenței psihice, constituind o formă de influențare asupra psihicului victimei prin transmiterea unor astfel de

informații de la făptuitor către victimă. Astfel, că nu doar amenințarea poate rezulta într-un asemenea impact.

Aceiași opinie exprimată o găsim și la alți autori cum ar fi, S. Brînza, V. Stati, [6, p.420] L. Gîrla și Iu. Tabarcea [7, p.155], care atribuie amenințarea la una dintre formele violenței psihice.

O părere similară exprimată ilustrativ, aparține lui S.V. Rastoropov, „violența psihică trebuie înțeleasă ca influențare ilegală asupra psihicului persoanei, cu ajutorul unor factori psihici ai mediului extern, pentru a suprima și subordona voința persoanei, în vederea realizării rezultatului infracțional. La factorii psihici ai mediului extern se referă: amenințările efectuate cu utilizarea generatoarelor de sunet de înaltă frecvență; hipnoza; efectul „zombie"; utilizarea tehnicii influențării psihologice graduale (aplicarea de factori iritanți care provoacă anxietate), etc.". [8, p.36]

Autorii V.V. Veklenko și E.N. Barhatova opinează că „aplicarea violenței psihice se exprimă în influențarea asupra psihicului prin amenințare, injurie, înșelăciune, hipnoză, amenințarea cauzării unor prejudicii rudelor sau prietenilor victimei, torturarea animalelor care aparțin victimei sau prin utilizarea unor procedee speciale de influențare asupra psihicului uman". [9, p.137]

Multiple alte puncte de vedere, apreciază tortura tot ca pe o formă a violenței psihice. Vom contesta această opinie. Considerăm că tortura și violența psihică au ca obiecte diferite ale apărării penale.

Astfel, potrivit opiniei exprimate a autorilor S. Brînza și V. Stati, în cazul infracțiunii de tortură, adică al infracțiunii prevăzute la alin. (3) art. 166[1] CP RM, obiectul juridic special „are un caracter multiplu: obiectul juridic principal îl formează relaţiile sociale cu privire la demnitatea persoanei; obiectul juridic secundar îl constituie relaţiile sociale cu privire la integritatea fizică sau psihică a persoanei, apărate împotriva torturii". [10, p.528]

Considerăm că atât injuria cât și calomnia nu pot fi forme de violență psihică. Astfel, că nu suntem de părerea exprimată de autoarea I.V. Sidorova: „Injuria, ca tip de violență psihică, reprezintă evaluarea negativă intenționată a unei alte persoane, exprimată într-un limbaj obscen sau într-o altă formă indecentă, care îi provoacă un prejudiciu emoțional sub formă de lezare a demnității". [11, p.30]

Un alt mit de care ne distanțăm: înșelăciunea nu reprezintă o formă de violență psihică.

În acest sens, împărtășim părerea lui V.A. Burkovskaia: „Violența psihică are ca scop formarea unei astfel de stări psihice în care individul își pierde capacitatea de a evalua în mod adecvat ceea ce i se întâmplă, de a analiza informațiile din lumea exterioară și, prin urmare, de a-și controla în mod liber și conștient comportamentul: de a alege scopurile, precum și mijloacele și metodele de realizare a acestora". [12, p.97]

Constatăm că violența psihică prin conținutul său se apropie de noțiunile: injurie, calomnie și înșelăciune: influențarea prin transmitere a informației către victimă. Cu adevărat, toate aceste cazuri presupun că informația se transmite victimei de că-

tre făptuitor în postura de mijloc de săvârșire a infracțiunii. Dar, diferă conținutul, esența informației transmise în cazul violenței psihice, al injuriei, al calomniei și al înșelăciunii.

Este oportun, în viziunea noastră, să analizăm raportul dintre noțiunile „violență psihică" și „violență psihologică" or am sesizat că în doctrină mulți utilizează acești doi termeni cu același înțeles.

Spre exemplu, E.V. Savoșcikova folosește noțiunea de „violență psihologică" ca înțeles de „violență psihică". [13, p.543]

Un alt exemplu, autorul V.A. Ulîmov constată: „Dacă e să vorbim despre violența psihologică, aceasta presupune influențarea asupra psihicului victimei, și anume prin amenințarea victimei cu violență fizică". [14, p.37]

Constatăm că, în cadrul legislației naționale, noțiunile „violența psihologică" și „violența psihică" sunt expuse cu un conținut divers. Înțelesul acestor două noțiuni se intercalează, dar acestea sunt utilizate în contexte diferite care nu trebuie să se admită intersectarea.

În acest curs de gândire, menționăm că conform art. 2 al Legii cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie nr. 45 din 01.03.2007, prin „violenţă psihologică" se are în vedere „impunerea voinţei sau a controlului personal, provocarea stărilor de tensiune şi de suferinţă psihică prin ofense, luarea în derâdere, înjurarea, insultarea, poreclirea, şantajarea, distrugerea demonstrativă a obiectelor, prin ameninţări verbale, prin afişare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijarea; implicarea în viaţa personală; actele de gelozie; impunerea izolării prin detenţie, inclusiv în locuinţa familială; izolarea de familie, de comunitate, de prieteni; interzicerea realizării profesionale, interzicerea frecventării instituţiei de învăţământ; deposedarea de acte de identitate; privarea intenţionată de acces la informaţie; alte acţiuni cu efect similar". [15, p.55]

Un conținut similar, î-l reținem și din art. 33 al Convenției Consiliului Europei privind prevenirea şi combaterea violenței împotriva femeilor şi a violenței domestice, în care se definește violența psihologică: „Părţile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a asigura faptul că este incriminat comportamentul intenţionat de prejudiciere a integrităţii psihologice a unei persoane prin coerciţie sau ameninţări". [16]

Definiția noțiunii de violență psihologică, în sensul art. 2 al Legii nr. 45/2007, este valabilă doar acestui context sau unui conex.

Nu este valabilă, însă, și pentru prevederile Codului penal al Republicii Moldova. Deoarece noțiunea de violență psihologică nu este utilizată în art. 201^1 CP RM (infracțiunea de violență în familie), astfel, nu este valabilă nici pentru această infracțiune.

În viziunea noastră noțiunea de „violență psihică" nu este identică cu noțiunea „violență psihologică".

Astfel, că ultima dintre aceste noțiuni este folosită în știința psihologiei sau cea de pedagogie. În viziunea autorilor Pavlova A. și Koreachina Z. noțiunea „violență

psihologică" desemnează influențarea de către o persoană asupa proceselor psihice în care este implicată o altă persoană. Este important de menționat că noțiunea „violență psihică" are la bază conceptul „psihic", nu conceptul „psihologie". [17, p.165]

Urmează să ne pronunțăm și asupra unui alt caz, evidențiat de autorul E.V. Vaske: „Deseori, utilizarea drogurilor sau a substanțelor euforizante se face pe ascuns, în secret de victimă, fără voința acesteia, dar și fără aplicarea violenței fizice. Exemplul tipic și cel mai frecvent al unei astfel de acțiuni îl reprezintă infracțiunea comisă cu utilizarea clofelinei". [18, p.26]

La rândul lor, autorii E. Krukovski și I.N. Mosecikin indică că influențarea psihică nu întotdeauna are un caracter violent". [19, p.90]

Astfel, nu oricare influențare psihică îmbracă forma violenței psihice. Înșelăciunea este o formă de influențare psihică, însă nu reprezintă o formă de violență psihică. Și aici trebuie să distingem clar: voința victimei în cadrul înșelăciunii este viciată, iar în cazul violenței psihice este atacată.

Concluzii

Vom concluziona că violența psihică presupune fie intimidarea victimei, fie înlăturarea libertății de comportament al acesteia, fie provocarea unor traume de origine psihică victimei.

În acest sens, exemplificăm prin opinia autorului F.B. Grebionkin: „Violență psihică reprezintă influențarea de natură informațională asupra psihicului persoanei în variate moduri, care îi provoacă emoții de teamă sau starea de hipnoză, îi suprimă voința și îi limitează capacitatea de a se autoexprima". [20, p.26]

Vom propune definirea noțiunii de violență psihică: constituie o formă de influență contrar legii, care este social periculoasă, realizată asupra psihicului victimei și contrar voinței acesteia".

O variantă similară este propusă de autorul A.N. Ignatov, care consideră că violența psihică se exprimă în „influențarea asupra psihicului pe cale informațională, comisă prin acțiune sau inacțiune, contrar sau pofida voinței persoanei, aptă să provoace moartea, o traumă fizică și / sau psihică ori să limiteze libertatea de voință sau de acțiune a unei persoane". [21, p.62]

În teoria dreptului penal actual persistă mai multe clasificări ale violenței psihice. Astfel, cercetând izvoarele de drept penal, în acest sens, constatăm, în principiu două tipuri de violență psihică: verbală și non-verbală. Deși, potrivit opiniei autorului L.D. Gauhman, există următoarele tipuri de violență sub forma amenințării: „amenințare ce implică demonstrarea armei; amenințare verbală; gesturi amenințătoare; amenințare exprimată în acțiune; amenințarea cu ambianța în care este comisă infracțiunea". [22, p.33]

Violența psihică verbală poate să se exprime prin amenințare prin cuvinte, direct sau prin folosirea mijloacelor de comunicare la distanță. Cea non-verbală poate presupune: demonstrarea armei sau a unor obiecte folosite în calitate de arme, prin expedierea mesajelor, prin gesturi și maniere, etc.

Exercițiul de apreciere juridico-penală cu privire la violența psihice, are ca rezultat o concluzie potrivit căreia violența psihică se constituie ca infracțiune separată, prevăzută în partea specială a Codului Penal, cum ar fi infracțiunea desemnată la art. 155 CP al RM ”Amenințarea cu omor sau cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății”, fie este parte a laturii obiective, de exemplu traficul de ființe umane, comisă cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei, infracțiune prevăzută la alin. (1) lit. a) art. 165 CP al RM sau constituie circumstanță care înlătură caracterul penal al faptei, bunăoară constrângerea fizică sau psihică.

O asemenea abordare cuprinde toate tipurile de violență psihică utilizată în legea penală.

Concluzionăm în rezultatul acestor discuții doctrinare despre trăsăturile violenței psihice:

1) este contrară legii;
2) este comisă cu vinovăție intenționată;
3) este o influențare asupra psihicului;
4) este săvârșită contrar libertății psihice;
5) provoacă sentimente de teamă, frică victimei;
6) săvârșită contrar voinței victimei;
7) se aplică pentru a oprima voința victimei.

Bibliografie:

1. Котельникова Е.А. О законодательной регламентации понятия «насилие». În: *Пробелы в российском законодательстве. Юридический журнал*, 2008, № 1, p. 228.
2. Писаревская Е.А. *Насильственная преступность несовершеннолетних* / Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук. Томск, 2006, p. 12. 253 p.
3. Tighineanu A. *Analiza criminologică a infracţiunilor de mare violenţă săvârşite în grup* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2018, p. 56. 181 p.
4. Базаров Р.А., Третьяков А.С. *Уголовно-правовая превенция тяжких насильственных преступлений*. Челябинск: Уральская академия, 2004, p. 137. 152 p.
5. *Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii*. Disponibil: jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=230
6. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 420. 1328 p.
7. Гырла Л.Г., Табарча Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Том 1*. Кишинэу: Cartdidact, 2010, p. 155. 712 p.

8. Расторопов С.В. О сущности понятия «психическое насилие» в составах насильственных преступлений. În: *Закон и право*, 2004, № 12, p. 36-37.
9. Векленко В.В., Бархатова Е.Н. Психическое насилие как средство совершения преступлений: проблемы квалификации. În: *Современное право*, 2013, № 7, p. 134-137.
10. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 528. 1328 p.
11. Сидорова И.В. Оскорбление как разновидность психического насилия. În: *Психопедагогика в правоохранительных органах*, 2017, № 1, p. 28-32.
12. Бурковская В.А. *Криминальный религиозный экстремизм в современной России*. Москва: Ин-т правовых и сравнит. исслед. при Ассоц. работников правоохранит. органов Рос. Федерации, 2005, p. 96-97. 215 p.
13. Савощикова Е.В. Психологическое насилие как основание юридической ответственности. În: *Актуальные проблемы психологии и педагогики. Материалы международной научно-практической конференции*. Оренбургский государственный университет, 2016, p. 543-553.
14. Улымов В.А. Понятие «насилие» в уголовном праве. În: *Актуальные вопросы борьбы с преступлениями*, 2019, № 2, p. 35-37.
15. Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 55-56.
16. *Convenția Consiliului Europei privind prevenirea şi combaterea violenței împotriva femeilor şi a violenței domestice*. Disponibil: https://rm.coe.int/168046253e
17. Павлова А.А., Корякина З.И. Психическое насилие как способ совершения преступления. În: *Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М.К. Аммосова*, 2014, Том 11, № 6, p. 164-167.
18. Васкэ Е.В. Психическое и психологическое воздействие в уголовном процессе – к определению понятий. În: *Российский психологический журнал*, 2010, Т. 7, № 1, p. 25-36.
19. Круковский В.Е., Мосечкин И.Н. Нефизическое насилие в уголовном праве: понятие и признаки. În: *Право. Журнал Высшей школы экономики*, 2017, № 3, p. 89-104.
20. Гребенкин Ф.Б. *Психическое насилие в преступлениях против собственности (сравнительно-правовой анализ)*. Киров: СПбИВЭСЭП, 2008, p. 26. 188 p.
21. Игнатов А.Н. О насилии, его видах и их уголовно-правовом отражении. În: *Вестник Дальневосточного Юридического Института МВД России*, 2016, № 4, p. 59-65.
22. Гаухман Л.Д. *Борьба с насильственными посягательствами*. Москва: Юридическая литература, 1969, p. 33. 120 p.